

Producentansvar i Sverige

Senast uppdaterad 2026-06-02

Tanken med det som kallas producentansvar är sund: Att lägga ansvaret för produkters påverkan hos producenterna i syfte att åstadkomma en rättvis fördelning av samhällskostnader, skapa incitament för bättre produkter och främja cirkularitet. Men som producentansvaren fungerar i Sverige i dag åstadkommer de inte det – tvärtom underminerar de förutsättningarna för en cirkulär ekonomi.

För att producentansvaren i högre grad ska leda till ökad cirkularitet föreslår Ragn-Sells följande:

- 1. Inför åtgärder som stimulerar efterfrågan på återvunnet material, till exempel genom kvotplikt på återvunnet material och krav på att främja materialåtervinning i offentliga upphandlingar.**
- 2. Ge verksamheter ansvar över avfall som faller inom ramen för producentansvar.**
- 3. Verka för att EU reviderar målen för producentansvaren så att de styr mot ökad efterfrågan på återvunna material och användning av återvunna material i nya produkter.**
- 4. Införa mekanismer som gynnar producenter som underlättar materialåtervinning och straffar användning av ämnen som kräver avgiftning eller design som motverkar materialåtervinning.**
- 5. Harmonisera utformningen av producentansvaren i Sverige. Verka för att EU harmoniserar och förenklar producentansvaren i syfte att bättre styra mot ökad cirkularitet.**

Producentansvar i Sverige: En översikt

Producentansvaren ger företag ansvar för sina produkter genom hela livscykeln, även efter att de använts. Syftet är att verkställa principen om att förorenaren betalar genom att flytta kostnaderna för avfallshantering från samhället till producenterna. Producentansvaret ska också förmå producenter att ta större hänsyn till cirkularitet i produktutvecklingen.

Producentansvar i olika former har funnits i decennier, men lyfts allt oftare fram som en viktig pusselbit i omställningen till en cirkulär ekonomi. Sverige har lagstadgade producentansvar för ett antal produktgrupper, där batterier, förpackningar, elutrustning samt uttjänta fordon bygger på EU-gemensamma regler. EU har dessutom beslutat att införa ett producentansvar för textil och skor.

Behovet av effektivare styrmedel som säkerställer en korrekt ansvarsfördelning och främjar ökad materialåtervinning är stort. Men som producentansvaren är utformade i Sverige i dag blir de inte en katalysator för ökad cirkularitet.

Istället för att styra efterfrågan ifrån jungfruliga råvaror till återvunna material fokuserar producentansvaren på vem som ska ta kostnaden för att ta hand om uttjänta produkter. I dagsläget saknar också producentansvaren i allmänhet mekanismer för att öka efterfrågan på återvunna material eller ge producenter incitament att utforma produkter på ett sätt som underlättar materialåtervinning.

För att skapa bättre förutsättningar för effektiv och storskalig materialåtervinning finns också ett stort behov av ökad harmonisering inom producentansvarssystemet. Delar av hur producentansvaren är utformade bestäms av EU, men Sverige har stort mandat över hur de fungerar i praktiken. Därför kan regeringen bidra till att forma producentansvarssystemet till den cirkulära motor det skulle kunna vara.

Nedan redogör vi för våra förslag på hur producentansvaren borde förändras.

Ragn-Sells förslag för fungerande producentansvar

1. Stimulera efterfrågan på återvunna material

Regeringen bör: Införa åtgärder som stimulerar efterfrågan på återvunnet material, till exempel genom kvotplikt på återvunnet material och krav på att främja återvinning i offentliga upphandlingar.

En stor brist i producentansvaren är att de helt saknar mekanismer för att öka efterfrågan på återvunnet material. I stället förutsätts det att cirkulära flöden kommer att uppstå automatiskt, så länge avfallet samlas in och sorteras. Men för att det återvunna materialet ska cirkuleras krävs att någon är villig att köpa och använda det.

I dag bär sällan jungfruliga råvaror sina fulla samhällskostnader, vilket skapar skeva konkurrensförhållanden mellan nya och återvunna material. För att skapa bättre marknadsförutsättningar för cirkulära lösningar behövs därför åtgärder som stimulerar efterfrågan på återvunnet material. Den mest effektiva lösningen för att stimulera efterfrågan på återvunnet material är att ha en korrekt prissättning av miljöpåverkan såsom exempelvis kostnad för utsläpp av koldioxid. I brist på korrekt prissättning av miljöpåverkan så anser vi att kvotplikt, det vill säga krav på en viss andel återvunna material i nya produkter, är ett effektivt styrmedel. Det skulle dessutom skapa incitament för nya cirkulära lösningar, standardiseringar inom produktgrupper och högre kvalitet på återvunna material. För att främja ett långsiktigt normskifte bör systemet successivt utökas till fler produkter och befintliga kvoter höjas.

Ett annat kraftfullt verktyg är offentliga upphandlingar. Genom att uppdra åt offentliga aktörer att ställa krav på andel återvunnet material i upphandlade produkter, eller ge företräde åt produkter med en hög andel återvunna material, kan Sverige bidra till en ökad efterfrågan. Samtidigt föregår det allmänna med ett gott exempel och minskar beroendet av jungfruliga resurser.

2. Låt verksamheter ha ansvar över sitt eget avfall

Regeringen bör: Ge verksamheter ansvar över avfall som faller inom ramen för producentansvar.

Inom EU har medlemsstaterna stor frihet att själva styra hur producentansvaren ska implementeras. Trots det kolliderar implementeringen ofta med nationell lagstiftning. I Sverige uppstår framför allt spänningar i krocken mellan producentansvar och regler kring vem som har ansvar för olika slags avfall.

Svenska kommuner har länge haft ett övergripande ansvar för att samla in och hantera det som kallas kommunalt avfall, ett EU-gemensamt begrepp för avfall "som till sin art och sammansättning liknar hushållsavfall" oavsett om det uppstår i ett hushåll eller en verksamhet. I praktiken har det skapat ett monopol, där verksamheter inte själva har kunnat bestämma hur deras avfall ska tas om hand.

Under 2026 tog Sverige betydande steg för att luckra upp det kommunala monopolet genom att flytta ansvaret för vissa slags avfall från kommunen till den verksamhet som gett upphov till det. Regeländringarna gäller bland annat detaljhandeln, som sedan den 1 juli 2026 har ansvar för sitt kommunala avfall och därmed själva kan välja vem som ska hantera det; något som ofta kallas frival. Det har också blivit enklare för andra verksamheter att ansöka om dispens att själva ta ansvar för sitt kommunala avfall.

Det finns dock ett betydande undantag från reglerna: avfall som faller under producentansvar. Företag inom detaljhandeln, eller andra företag som fått dispens, har alltså ändå inte full råddighet över allt sitt avfall.

Reglerna för hur avfall som omfattas av producentansvar får hanteras, och av vem, kan skilja mellan olika producentansvar. När verksamheter inte själva kan välja hur deras avfall ska tas om hand berövas de också möjligheten att se till att råvarorna i avfallet tas tillvara på bästa sätt.

Den frivalslösning som infördes i juli 2026 var ett stort och viktigt steg i rätt riktning. För att skapa ännu bättre förutsättningar för storskalig materialåtervinning bör verksamheter ges full råddighet över allt sitt avfall – även sådant som i dag faller under producentansvar. Syftet med producentansvaren, att säkerställa materialåtervinning och en ansvarsfull hantering även i avfallsfasen av produktens liv, kan fortfarande uppfyllas.

3. Mät rätt saker

Regeringen bör: Verka för att EU reviderar målen för producentansvaren så att de styr mot ökad efterfrågan på återvunna material och användning av återvunna material i nya produkter.

I dag utvärderas producentansvaren av framför allt två slags indikatorer:

- Insamlingsgrad – hur stor andel av produkterna som samlats in jämfört med det som satts på marknaden.
- Återvinningsgrad – hur stor andel av det insamlade avfallet som sorterats och förberetts för återvinning.

Ingen av dessa indikatorer säger något om hur det återvunna materialet sedan tas tillvara eller hur mycket jungfruligt material som faktiskt har ersatts.

Dagens uppföljning baseras framför allt på vikt. En insamlad tv-apparat rapporteras alltså som tio kilo elavfall, trots att den i själva verket består av många olika material som alla har olika värde och förutsättningar att materialåtervinnas. Detta leder till flera problem.

För det första har alla material inte samma värde, och att cirkulera dem gör inte lika stor nytta. Ett kilo plast och ett kilo litium har till exempel inte samma strategiska betydelse för samhället och är olika svåra att framställa, men klumpas ändå ihop när producentansvaren följs upp.

För det andra har olika material olika densitet och är därför mer eller mindre lätta att sortera ut mekaniskt. Material med hög densitet och lågt värde som är enkla och billiga att sortera ut riskerar då att de som rapporteras som återvunna, för att de har sorterats ut, kan ge en falsk bild av ett framgångsrikt system.

För det tredje kan insamlat avfall innehålla skadliga ämnen som absolut inte ska cirkuleras vidare. Eftersom ett viktbaserat system ger sken av att alla material är lika viktiga att återvinna finns det en risk att dessa ämnen inte sorteras ut och tas om hand på ett säkert sätt.

I stället behövs mål som faktiskt styr mot ökad cirkularitet, exempelvis andelen återvunna material i en produktkategori eller hur stor del av efterfrågan på en viss råvara som utgörs av återvunnet. Uppföljningen bör också fokusera på insamlingen av enskilda råvaror snarare än den totala vikten.

Eftersom flera grundläggande mål och indikatorer för producentansvaren bestäms av EU bör Sverige verka för att dessa ska revideras.

4. Skapa incitament för cirkulär produktutveckling

Regeringen bör: Införa mekanismer som gynnar producenter som underlättar materialåtervinning och straffar användning av ämnen som kräver avgiftning eller design som motverkar materialåtervinning.

Med [Naturvårdsverkets ord](#) ska producentansvaren "få företag att ta fram produkter som är resurssnåla, lätta att återanvända och återvinna samt fria från miljöfarliga ämnen". Tyvärr är dagens producentansvarssystem inte konstruerade för att åstadkomma det.

För att möjliggöra storskalig materialåtervinning skulle produkter behöva designas väldigt annorlunda än i dag. Den komplexa sammansättningen av olika material och inblandningen av

skadliga ämnen gör det svårare att utvinna råvaror med hög kvalitet ur avfall. Incitamenten att standardisera olika komponenter och material som används inom olika produktgruppen är svagt. För att förmå företag att utforma produkter på ett sätt som underlättar materialåtervinning behövs lagkrav eller mycket starka ekonomiska incitament.

Det finns värdefulla exempel på initiativ för att åstadkomma en förändring. På förpackningsområdet [måste numera producentansvarsorganisationerna ta ut högre avgifter](#) av producenter vars förpackningar är svåra att materialåtervinna, exempelvis för att de består av sammansatta material. Producenter får alltså ett tydligt ekonomiskt incitament att ta fram förpackningar som främjar cirkularitet, samtidigt som den som försvårar materialåtervinningen inte kan åka snålskjuts på systemet.

Detta är ett tydligt sätt att säkerställa att producentansvaren uppfyller två av sina huvudsyften: Att verkställa principen om att förorenaren betalar och att främja cirkulär produktutveckling. Sverige bör därför lagstifta om differentierade avgifter, eller andra liknande mekanismer som styr mot design som underlättar materialåtervinning, även inom andra producentansvar. Sådan lagstiftning bör också ta hänsyn till de avgiftsbehov som produkter skapar.

5. Harmonisera producentansvaren

Regeringen bör: Harmonisera utformningen av producentansvaren i Sverige. Verka för att EU harmoniserar och förenklar producentansvaren i syfte att bättre styra mot ökad cirkularitet.

Det finns betydande och omotiverade skillnader i hur producentansvar har utformats i praktiken. Det handlar till exempel om skillnader när det gäller definition av vem som är producent, vilka krav som ställs på insamlingsystem och rapportering.

Behovet av större harmonisering inom producentansvarssystemet är därför stort. Bristen på samordning leder i dag till ett stort merarbete och ökade kostnader, inte minst för företag vars produktion faller under flera producentansvar. Det gör det också svårare att skapa en gemensam infrastruktur för insamling, logistik och återvinning, vilket motverkar effektiva storskaliga lösningar och minskar återvinningens samlade miljönytta.

Sverige bör åstadkomma en sådan harmonisering genom en omfattande översyn. Regeringen har i dag stor rådighet även över den praktiska implementeringen av de producentansvar som har sitt ursprung i EU-lagstiftning. En viktig utgångspunkt i en sådan harmonisering är då, som behandlats ovan, att verksamheter har rådighet för det avfall de ger upphov till även i de fall avfallet omfattas av producentansvar.

2026-06-08

Samtidigt bör Sverige verka för att EU tar tydliga steg i samma riktning. Flera relaterade processer finns: Exempelvis är ett av målen med EU:s förordning av förpackningsavfall (PPWR), som träder i kraft i augusti 2026, att harmonisera reglerna för förpackningar och förpackningsavfall inom hela EU. Förenklingar och ökad harmonisering i implementeringen av producentansvaren ingår också i ett av EU:s planerade omnibuspaket som tillkännagavs i slutet av 2025 liksom i EU:s kommande rättsakt om cirkulär ekonomi, Circular Economy Act, som väntas klubbas under 2026.

Regelförenklingarna är välkomna, men för att säkerställa att producentansvaren verkligen underlättar för storskaliga återvinningslösningar skulle EU behöva ta ett helhetsgrepp genom att se över regelverken på systemnivå. Den överlägset bästa långsiktiga lösningen är att få till en mer rättvisande prissättning på miljöpåverkan från uttag och omvandling av råvaror rent generellt - då blir återvinning automatiskt mer lönsam för fler material och cirkulära affärsmodeller mer lönsamma för fler produktgrupper - vilket leder till att behovet av särreglering av allt fler specifika produktslag undviks.

Datum: 2026-06-02

Undertecknat: Susanna Lind,
Chef samhällskontakter Ragn-Sells Sverige &
Hållbarhetschef Ragn-Sells Recycling Sverige

Susanna Lind
Susanna.lind@ragnsells.com

Kontaktperson: